

Йордан Йовков
Сенебирските братя

От своята вятърна мелница, спряла сред маранята и отпуснала крила като болна птица, дядо Щерю гледаше към двете самотни дървета на юг и мислеше за двамата сенебирски братя. Там, дето тия две дървета, като два зелени стълпа, се изправяха нагоре към небето, отвъд чертата на хоризонта беше селото Сенебир и в него живееха двамата сенебирски братя Петър и Павли.

Не бяха двама братя – мислеше си дядо Щерю, – като два работни вола, кротки, добри, да живеят, да се поминават с чест, да имат страх от бога и милост към хората. Бяха като два вълка, свирепи, хищни и зли, също като ония бели балтенски вълци, които зимно време минават по замръзвания Дунав и скитат из равнините на Добруджа. Тъй се появиха и те. Дойдоха един ден в Сенебир – в руското мурабе беше, – докараха стада като облаци – и овце, и хергели, и сю-реци говеда, – но всичката тая стока не беше тяхна мъка, а яма, награвена в това смутно време. Забиха се в Сенебир, както кърлежът се забива в живо месо. Който беше слаб, падна и коленичи пред тях, който беше по-силен, биваше мушкан и премазван като с рогата на бик. И за по-малко от двацет години двамата братя станаха стопани на цялото село.

Един по-имотен човек само беше останал в Сенебир – Халил ходжа. Когато и неговата къща – пространен бял конак с чардак и с два големи бряста отпред, същите тия две далечни дървета, които гледаше сега дядо Щерю, – когато и тоя имот мина в ръцете на сенебирските братя, тогава шепата турци, които още се крепяха в Сенебир, се откъртиха и потеглиха за Анадола.

Родени бяха в тая земя и мъчно им беше да се разделят с нея. Напи-ха се, макар че никога през живота си не бяха пили вино, играха хоро, пяха, плакаха, прегръщаха и приятели, и довчерашни врагове. Най-после тръгнаха и почти всички селяни, между тях и дядо Щерю, излязоха да ги изпратят до къра. Канили се бяха да тръгнат в зори, а ето грееше вече месечина. Чисто беше небето, равнината се разстилаше нашироко, загърната с бяла мъгла, и там, дето беше селото, между белите стени на къщите с черни, угаснали прозорци, издигаха се двата тъмни бряста, сякаш две души, два призрака от миналото, които стояха един до друг и гледаха след ония, които си отиваха.

Тия две дървета погледна Халил ходжа, погледна своята къща зад тях и когато вече се прощаваша, когато мъжете пееха най-лудо, а жените плачеха, той каза на дядо Щерю:

– Прощавай, Щерю чорбаджи. Отиваме си. Ще ида далеч, чак до морето. Ако и там срещна зло, както тука, ще ида още по-нататък, ще

ида отвъд морето. Моя имот го взеха двамата братя. Нека. Не ще кажа да не им е халал. Но слушай какво ще ти река: виждаш ли двата бряста, двете дървета? Тях баща ми ги е садил с ръката си, когато аз и моя брат сме се родили. Те са наречени на нас, наш късмет са – знаеш ги, нали, зелени, весели са, няма суха клечка между листата им. А занаят? – Не знам. Не вярвам туй, което бог е дал на едного, да го вземе назад и да го даде другиму. Не вярвам, помни ми думите, Щерю чорбаджи...

Минаха се много години оттогава. Дядо Щерю беше млад, остаря, но нищо не се случи и той почти беше забравил думите на Халил ходжа. Сенебирските братя богатееха от година на година, никой чужд човек нямаше в селото им, а двата бряста се издигаха все по-високо и по-високо към небето. Халил ходжа като че беше се излъгал; чуждото щастие беше щастие и на сенебирските братя. Но съдбата на хората все пак е в ръцете на бога; един от сенебирските братя, по-старият, Петър, който, позастарял и изморен, беше предал работата на синовете си, а сам гледаше пчелите в двора си, умря ненадейно. Умря от нищо: ужили го пчела – кого не е жилила пчела? Но той се поду, посиня и за ден-два умря. Не на тая смърт се зачуди дядо Щерю, която, каквато и да е, все е край на един човешки живот, а се зачуди, когато забеляза, че тъкмо по това време един от двата бряста засъхна, листата му скрумнаха, сгърчиха се и се свиха като опалени. Дървото не покара вече млад филиз и на другата година го отсякоха.

Много мисли върху това дядо Щерю. Един път ще рече: „От сушата е.“ А сушата през нея година наистина беше голяма. Друг път ще каже: „Халил ходжа право каза, поличба е!“ Но да каже някому не смееше, скри тайната в себе си и замълча.

Остана едното дърво. И тъй като клонете му горе се раздвояваха, а дънерът му оставаше скрит зад хоризонта, изглеждаше пак да са не едно, а две дървета. Тъй ги виждаше сега и дядо Щерю, и нему се струваше, че са две. Ония, които ги гледаха отдалеч, също мислеха, че двете дървета си стоят, и, както винаги, приказваха за двамата сенебирски братя.

Че не всичко е, както по-рано, това знаеше дядо Щерю. След първата поличба той чакаше втора. Но работите на по-малкия от сенебирските братя, на Павли, тръгнаха още по-добре. Умря жена му, но той взе друга, млада, народиха му се още деца. Богатството и силата му растяха и дядо Щерю отново повярва, че онова, което беше казал Халил ходжа, е само едни приказки и нищо повече.

Случи се тия дни тъй, че не само дядо Щерю, но и всички селяни,

които носеха снопи от нивите или пътуваха с каруците си из пътищата – а всички пътища в тая широка равнина като че се въртяха все около двете високи дървета сред нея, – не можаха да не приказват пак за сенебирските братя, и приказваха сега повече, отколкото всеки друг път. Новина имаше голяма: синът на Павли, момък вече, мразен от мащеха си, гонен и от баща си зарад нея, беше забягнал и след като се губи с месеци, появи се с другари из кърищата около Сенебир, спираха и ограбваха пътниците. Синът на Павли Сенебирлията хайдутин – ето кое беше в устата на всички!

Най-напред дядо Щерю си каза: „Сега ще стане нещо.“ И чака ден, два, чака седмици. Всичко си вървеше по старому. Вършачката бучеше в хармана на Сенебирлията, жито като злато се сипеше в хамбарите му, коля носеха снопи от всички страни и трупаха кладни като планини. Дядо Щерю не се стърпя и отиде в Сенебир, гледа бряста, гледа го отзад, отпред, гледа го от всички страни: дървото си беше здраво, зелено и весело – не се виждаше никъде суха съчка.

Ето какво беше си премислил дядо Щерю, седнал горе на стълбата на вятърната си мелница. И когато настрани от кръстците се проточиха сенки, връз стърнищата легна мека и нежна светлина, а във въздуха лъхна прохлада, той слезе долу и отиде сред пчелите си. Той клекна срещу тръвните и гледаше как пчелите се връщат една след друга и как, когато кацат, тупат тежко, като едри дъждовни капки. „Натегнали са от мед, миличките“ – мислеше си дядо Щерю и се радваше. И той толкоз беше се залисал, че едва когато кучето зала, видя, че една каруца с високи сиви коне беше се спряла пред мелницата и един човек идеше към него й размахваше камшика си срещу кучето. Дядо Щерю позна Павли Сенебирлията.

Нито възрастта, нито грижите му през тия дни бяха го изменили. Той беше все тъй изправен, висок, крачеше пъргаво и широко. От години всички бяха го запомнили все тъй: с бяла коса и с бели хайдушки мустаци, но с червено лице. Носеше сива аба и сиви потури, а връз червения му пояс беше препасан па-тронташ. Мартината беше в колата му. Без оръжие Сенебирлията не ходеше никъде.

Той дойде при дядо Щеря и заговори гърлесто и високо, като че приказваше на много хора. Стана дума за берекета, за времето, за вършитбата, която, ако отива времето все тъй сухо, скоро щеше да се свърши. Сенебирлията се правеше весел, но дядо Щерю позна мъката в очите му. Пък и той замълча и се загледа в земята.

– А оня, моя непокосаник, син ми, не си ли го виждал? – попита

той с други глас. – Не е ли излизал тъдьява?

– Иванчо ли? Не е. Тук не е дохадял.

– Не е ли? Не ме ли лъжеш?

– Е, Павле, и ти: Не е дохадял, ти казвам, не съм го виждал.

– А аз го видях. И не само го видях, ами... – и Сенебирлията махна с ръка, като че искаше да изрази нещо свършено.

– Срещах го аз моя Иванчо – добави той – и струва ми се, че му светих маслото. И нека-такъв син!...

– Оная нощ – подзе Сенебирлията, който по всичко се виждаше, че му тежеше нещо на душата и бързаше да го каже – минаха покрай Петровия хан. Късно беше. Щом слязох, и Петър ме среща: „Аман, бай Павле, тук да стоиш, да не си ходиш. Ей сега минаха ония. И Иванчо беше.“ „Тъй ли?“ – казвам, метвам се на колата, един камшик на конете – виждаш ги на какви са змееве, – и право след тях. На едно място се зачерняхора хора, един се спусна да хване конете.

Дигнах мартината... „Тате, аз съм!“ – извика.

– Кой, Иванчо ли?

– Той беше, познах го. Не ми трепна сърцето, Щерю, гръмнах. Гръмнах право в него и пуснах конете.

– Уби ли го?

– Тъй мисля. Трябва да съм го убил. Дядо Щерю го погледна смяян. И двамата замълчаха.

– Не може да бъде – почти извика дядо Щерю. – Не си го убил. Ако си го убил, щеше да се намери. Ходи ли там?

– Как да не ходих – ходих.

– Е?

– Няма нищо. Ни човек, ни кръв, ни нищо.

– Видя ли? – зарадва се дядо Щерю. – Тъй ти се е сторило.

Сенебирлията поклати глава. Като че не беше тоя Павли Сенебирлията, когото познаваше дядо Щерю.

– Да зная, че е тъй, Щерю, да зная. Право да ти кажа, обърна ми се сърцето, чедо е. И тъй мисля, и инак мисля. Може да не съм го убил, мисля си, няма кръв, няма нищо. Ами ако ония нехранимайковци, другарите му, са го завлекли някъде и са го заровили?

– Не си туряй такава мисъл, Павле.

– Не знам: Търся го сега, жив, мъртъв, трябва да го намеря. Сенебирлията се изправи. Дядо Щерю видя пред себе си предишния корав и непреклонен човек.

– Каква суша! – каза Сенебирлията със спокоен и равен глас. –

Такава суша беше и оная година, когато се помина и бати Петър. Такава суша беше, че едното дърво пред къщи изсъхна...

Те поприказваха още и когато вече се смрачи, Сенебирлията се качи на каруцата си и подгони сивите си коне.

Няколко дни подред от стълбата на вятърната мелница дядо Щерю гледаше как тая каруца със сиви коне дига прах и обикаля ту насам, ту нататък из пътищата. Отдалечаваше се, изгубваше се някъде и отново се появяваше. Движеше се по цял ден като в кръг в това равно и сухо поле, в средата на което се изправяха двете сенебирски дървета.

Една нощ млад, почти детски глас повика пред мелницата и дядо Щерю излезе. Пред него беше Иванчо, загубеният син на Сенебирлията. Дядо Щерю го въведе в мелницата. Като че той момък идеше открай света: изпокъсан, издраскан, слаб като смъртник. Гладен беше като вълк и дядо Щерю го нахрани. После свари само да каже, че е дошел да иска прошка от баща си, и заспа.

Спа до сутринта. Не се събуди и когато слънцето се издигна високо в небето. Не смееше да го събуди и дядо Щерю. Гледа го, гледа го, па си каза: „Докато се наспи тоя юнак, аз ще отида да зарадвам баща му.“ И тръгна към Сенебир.

Той влезе в селото тъкмо по обяд. Вършачката в хармана на Сенебирлията беше спряла – работниците навярно се хранеха някъде на сянка. Изведнъж горе на батозата се появи Павли Сенебирлията. Потъмнял, гневен, патронташът на пояса му лъщи. И вика:

– Още ли ще ядете вие бре, още ли? Я ставайте, че да не полудея. Слушай – извика той още по-разярен на машиниста, – пушай машината!

Моторът изсъска, пусна пара, колелото се завъртя отначало празно, после каишът плесна връз него, опъна се и празната батоза зарева като звяр. Все тъй ядосан, Сенебирлията седна срещу барабана и започна да подава, като бясно тъпчеше ръкойките и все още викаше към работниците.

„Брей, хинает човек, не оставя хората да се наядат“ – помисли си дядо Щерю.

Той дойде зад кладните и машината се скри от очите му. Изведнъж батозата се задави, запъна се и после пак загърмя празна. Дигна се страшна врява, изпищя жена. Моторът като че въздъхна и спря.

„Стана нещо“ – каза си дядо Щерю и забърза. Като излезе иззад кладните, той видя, че пред къщата на Сенебирлията се чернееше мравуняк от хора. Махаха с ръце, гълчаха. Един работник тичаше срещу дядо Щеря и с очи още пълни с ужас извика:

– Чорбаджията умря, бай Павли. Разкъса го машината...

Дядо Щерю се спря като треснат. После подигна очи, погледна бряста и изтръпна: горе, по върховете на дървото, листата му бяха повехнали, сгърчени и сухи. Дядо Щерю погледна наоколо си, като че искаше да се увери в нещо: земята беше суха и напукана, лъхна го топлик като от пеш. И таз година беше страшна суша, право е, но дали не бяха се сбъднали думите на Халил ходжа? Дървото още стоеше право и като че нищо да нямаше, но беше вече мъртво.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов, Елина Мирчева или Мартин Митов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том втори; „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7880>]